

Ekonomi och regelkrångel skapar ohälsa

Lantbruk är en hälsofarlig verksamhet. Varje år blir många lantbrukare skadade, till och med invalidiserade och det finns de som avlider i arbetet. Då kan det bli notiser i tidningarna. Däremot skrivs det sällan om de mentala eller psykosociala skadorna. Samtidigt finns ett samband mellan kroppsliga och själsliga risker, bland annat kan stress och olyckliga sociala normer leda till fysiska skador.

TABUBELAGT ÄMNE

Att det är tämligen tyst om lantbrukarnas psykiska ohälsa kan bero på att ämnet är stort sett tabubelagt. Vi talar inte gärna om att vi är deprimerade, har ångest eller upplever oss otillräckliga.

Men om problemen ska lösas måste de uppmärksammas. Därför har en grupp SLU-forskare gått igenom den internationella litteraturen om lantbrukares psykiska hälsa. De har sammanfattat svenska och utländska studier som har publicerats på engelska under perioden 2005–2021. Rapporten publiceras elektroniskt under vårvintern 2023. Forskargruppen planerar även en egen empirisk studie av svenska lantbrukares psykiska hälsoläge.

ORO FÖR EKONOMIN

I sin rapport nämner forskargruppen ett antal problemområden. Många av dessa hänger ihop med ekonomi. När lantbrukare har svårt att få sina företag att gå ihop blir det bekymmer och oro, och då kan de försöka hinna med fler arbetsuppgifter än vad de orkar med. Med stressen följer olycksrisker. En ansträngd ekonomi gör också att lantbrukare inte har råd att anställa den arbetskraft som skulle behövas.

De ekonomiska problemen beror också på den offentliga sektorn, nämligen att politiker beslutar om regler som är näst intill omöjliga att uppfylla. Regelkrångel, pålagor och annat vållar oro. Offentliganställda tjänstemän är oförstående. Lagstiftningen räcker inte till för att dämpa upp för djurrättsaktivister, stölder och trakasserier.

Mycket av detta kan bero på att lantbrukarna nu är så få att budskapen om lantbrukarnas problem inte når fram till folk i allmänhet. Även när det gäller externa faktorer såsom stigande priser på insatsvaror har politikerna ett ansvar.

ÄLDRE LANTBRUKARE

Forskargruppen uppger att de psykiska problemen är generellt högre bland lantbrukare än i någon annan yrkesgrupp och särskilt hos äldre lantbrukare. De tar också upp självmordstankar, självmordsförsök och fullbordade självmord. En australiensisk studie visar att det händer var fjärde dag att en lantbrukare tar livet av sig. I Schweiz är självmord bland lantbrukare dubbelt så

vanliga som i befolkningen i övrigt.

En del av problemet hänger ihop med sociala faktorer. Många lantbrukare arbetar ensamma. Det uppges finnas en maskulinitetskultur, som säger att man ska klara av allting på egen hand. Man får inte visa sig svag och man ska inte ömka sig. När ett lantbrukarpar har gemensamt ansvar, är situationen bättre, men idag arbetar ofta den ena parten utanför lantbruket och kan inte ge tillräckligt stöd åt den lantbruksaktive parten.

KVINNOR MER UTSATTA

De psykiska problemen är svåra för både manliga och kvinnliga lantbrukare, men uppges vara ännu värre för kvinnor. Forskargruppen skriver att kvinnor ”fortfarande känner sig som en kvinna i en mansvärld, vilket innebar att de måste arbeta hårdare för att bevisa att de klarade arbetet och detta ledde till ökad stress.”

Det finns omständigheter som man inte råder över men när olyckliga saker sker, måste det finnas stöd och hjälp från den sociala omgivningen. Det kan vara sjukdom, närståendes bortgång, skilsmässa, problem i familjelivet eller en central medarbetares flytt. Med opålitlig mobiltäckning och dålig internetuppkoppling är det svårt att vara lantbruksföretagare men också riskfyllt i händelse av en olycka.

VIKTIGT FÖR FÖRSÖRJNINGEN

Lantbruksföretagarens personlighet påverkar risken för psykisk ohälsa. Det är inte alla som trivs med att arbeta ensam, har förmåga att vara arbetsledare och kan navigera i den administrativa snårskogen.

Lantbrukarnas psykosociala ohälsa är ett gigantiskt problem för samhället i stort. LRF gör en ovärderlig insats, men det krävs mer. Frågorna måste upp i ljuset. Förhoppningsvis kommer livsmedelsstrategin snart att utredas vidare, men även frågor om lantbrukarnas hälsoläge är viktiga för Sveriges självförsörjning av livsmedel.

Vill du veta mera?

Lundkvist, Peter; Carita Håkansson; Karin Hakelius (2023): Lantbrukares psykosociala arbetsmiljö och psykiska hälsa. Kunskapsammanställning 2022: 8. Myndigheten för arbetsmiljökunskap, Stockholm. https://mynak.se/wp-content/uploads/2023/02/230208_Lantbrukares-psykosociala-arbetsmiljo%E2%95%A0e_digital.pdf

*Jerker Nilsson,
Institutionen för ekonomi, SLU Uppsala*

